

ПОДОРОЖ ДО ВАРТОВИХ НАШОЇ ІСТОРІЇ

Катерина ГУЦАЛО

Коли ми чуємо слово «замок», то відразу уявляємо величну будову з високими вежами та зубчастими стінами. Фортеці, споруджені сотні років тому, донині вражають своєю могутністю і величчю. Велику спадщину серед замків має Україна. Ми повинні пишатися своєю історією, яка залишила по собі величні укріплення, казкові палаци та непорушні фортеці. Помітний вплив на культуру і традиції України мали кілька народів, які в різні епохи населяли територію країни або намагалися її завоювати. Яскравим зразком такого впливу є стародавні споруди – замки польських шляхтичів і угорських вельмож, фортеці генуезців, турецьких ханів і руських князів. З декількох тисяч середньовічних споруд в

набигів, воєн, міжусобиць. Інколи взагалі дивуєшся, як в таких умовах їм вдалося не перетворитися в груді каміння, але тим вони і цінніші. Тим більше потребують шани та піклування.

Усе сказане вище цілком стосується і Збаразького замку – фортифікаційного дива в Медоборах, твердині, мури якої щедро окроплені кров'ю тих, хто її відважно штурмував, і тих, хто її героїчно обороняв.

Відомий турецький мандрівник XVII ст. Евлія Челебі колись назвав Збаразький замок «фортецею з фортець». А все почалося із того, що один із власників Збаража – Христофор Збаразький – під час своєї поїздки до Венеції замовив у архітектора Вінченцо Скамоцці проект укріпленого палацу-

ким військом. Козаки безперервно штурмували твердиню, рили окопи, насипали високі вали, обстрілювали з гармат систему ворожих укріплень, просуваючись до оборонців. Також постійно робилися підкопи під мури й башти. Козаки застосовували рухомі вежі, так звані «гуляй-города», за допомогою яких обстрілювали шляхтичів із близької відстані. В окремі дні козаки по 17 разів штурмували твердиню. Тут, під її стінами були поранені Іван Богун, Данило Нечай, загинув корсунський полковник Нестор Морозенко.

Про ті події, зокрема, Зборівський мир, у рамках якого Богдан Хмельницький був змушений зняти блокаду замку, й розповідають чисельні архівні документи, експонати, розташовані у Національному заповіднику «Замки Тернопілля», центр якого розмістився у спорудах Збаразького замку.

Нині у виставкових залах замку міститься понад 50 тисяч експонатів, діє біля тридцяти постійних виставок. У казематах, окрім «Кімнати тортур», з якої ми розпочали мандрівку замком, є ще й музей зброї, зали сакрального мистецтва, антикваріату, де збережено зразки меблів, годинники, музичні інструменти XIX – початку XX ст. Окрім цього, працюють зали археології, культової скульптури, козацької слави, килимарства й вишивки.

А в одному з флігелів замку облаштовано органну залу. Головний музичний інструмент – орган – був виготовлений на початку минулого століття на львівській фабриці Рудольфа Гасса. У двадцяти залах містяться різнопланові експозиції народного одягу, ковальських, столярних і гончарних виробів, предметів образотворчого і ужиткового мистецтва, нумізматики, керамічних люльок, кахлю.

У палаці працює понад два десятки експозиційних майданчиків і це ще далеко не все, що можна буде побачити у Збаражі через рік, п'ять чи десять. Та це зовсім не означає, що мандрівку варто відкладати. Оскільки я дуже люблю подорожувати, то однією з найзахоплюючих подорожей в моєму житті став візит саме до Збаразького замку, адже це зовсім недалеко від мого села. Мандрівка була надзвичайною та ще й у компанії моїх одногрупників. Посередині укріплень

Україні до наших днів збереглося лише кілька сотень замків і палаців, але чимало з них займають гідне місце в числі архітектурних та історичних пам'яток країни. Величні вежі і зубчасті стіни з бійницями, похмурі підвали і звивисті коридори, величезні камені, високі стелі і старовинні дерев'яні меблі – все це переносить нас в іншу епоху. Навіть замки, від яких залишилися тільки голі стіни, здатні багато чого про себе розповісти. Позбавлені нашарувань наступних епох, вони являють собою більш чисті зразки середньовічної архітектури.

Отже, замок – це компактна, укріплена споруда, що складається з комплексу оборонних елементів, господарських, культових та інших будівель, оточених високим кам'яним муром з кількома вежами, призначених для захисту території. Найважливішою частиною замку була головна башта, її ще називають «донжон», де під час облоги ховалися його мешканці. Кожний середньовічний замок повинний був відповідати таким вимогам: розташовуватись в малодоступному для ворога місці та на піднесеній місцевості; мати свої атрибути знаки, особливості зовнішнього вигляду тощо, для того, щоб підкреслити велич та владу господаря; мати всередині замку джерело води – на випадок довготривалої облоги. Для того, щоб вороги змогли проникнути вглиб замку та захопити його, їм потрібно було подолати низку перешкод: глибокий рів, міст, ворота тощо. Усередині замку переважно були житло власника, оселі робітників, а також млин, конюшні, майстерні, колодязі тощо. На його території могли розташовуватися й палаци — парадні будівлі зі своєрідною архітектурою та особливим призначенням. Саме тут завж-

резиденції, який би виконував функції фортеці. Та хоч італієць сумлінно виконав замовлення, під час будівництва замку у 1620 – 1631 роках у його початковому проекті врахували вимог до європейських прикордонних фортець. Ось так, на узвишші й виріс замок із товстезними, чотирма бастіонами, навколо яких був 40-метровий рів, наповнений водою, та 23-метровий вал. З кожного бастіону на кутах до замкового палацу вели підземні ходи.

Саму ж фортецю із навколишнім світом зв'язувала брама у двоповерховій вежі, до якої провадив дерев'яний підйомний міст, що стояв на восьми кам'яних стовпах.

Крім частково відтворених бастіонів і збережених мурів, нинішні туристи насамперед бачать десятки бійниць. Із таких амбразур, розташованих по периметру мурів, одночасно вели мушкетний вогонь близько сотні оборонців. Ще кілька десятків людей могли палити з бійниць бастіонів.

У тогочасному Збаразькому замку було втілено найновіші досягнення фортифікаційного мистецтва. Уцілілі замкові укріплення свідчать, що у Збаражі було застосовано новоіталійську бастіонну систему спорудження замків, популярну в Європі у XVI – XVIII століттях. Невід'ємною частиною його оборонної системи були сполучені ходами підземелля, діяв і 60-метровий колодязь, який нині можуть оглянути екскурсанти.

Улітку 1649 року Збаразький замок опинився в епіцентрі національно-визвольної війни українського народу проти Речі Посполитої. Ці події детально відображено у романі Генрика Сенкевича «Вогнем і мечем» та однойменному фільмі відомого режисера Ежи Гофмана.

Облога Богданом Хмельницьким Збаразького замку – яскрава сторінка у житті Збаража, зрештою, це подія, що навіки вписала його в українську історію. У той час у замку перебувало майже 9 тисяч польських вояків та кілька тисяч озброєних слуг. Після обстрілу оборонної споруди з гармат, розпочалася семитижнева облога замку козаць-

розташований палац, в якому розміщений краєзнавчий музей. В ньому представлені вироби з дерева, зброя, вишивка тощо. Величні мурі, вузькі коридори, моторошні підземелля зустріли нас відразу при вході в замок. Як і майже в кожному замку, тут знаходиться кімната тортур, що дуже зацікавило мене і моїх друзів: ланцюги, шпилі та кайдани відразу переносять у моторошне минуле, а кам'яні стіни приховують страшні таємниці. Кажуть, що там катували козаків, але, напевне, не тільки їх. Мене здивувало знаряддя для інквізиції. було цікаво послухати історію про це від екскурсовода. Закінчили подорож візитом у дзеркальну залу, де у величезних дзеркалах бачили незвичайні відображення. Від подорожі залишилось багато емоцій, незабутніх вражень та кілька магнітиків на згадку.

Замки України – це велике надбання, яке приховує багато таємниць. Наше завдання полягає в тому, щоб ці надбання оберігати і не знищувати. Замки несуть велику історію нашого минулого. Ці величні і таємничі споруди незмінно популярні у туристів і привертають до себе увагу з самого їх будівництва, а музейні експозиції, розташовані в стародавніх будівлях, є справжніми сховищами цінностей предметів інтер'єру і розкоші. Втративши своє первісне призначення військових фортець, середньовічні замки представляють в сучасну епоху інтерес як туристичні об'єкти та центри музейного мистецтва. Якщо вам випала нагода побувати хоча б в одному з цих замків – вам пощастило. Та не вагайтеся і знову вирушайте у невідому подорож!

ди проводили урочисті святкування. Але палац міг бути і «самостійною» будівлею, не частиною замкового комплексу.

Розташовані на перехресті світів українські твердині впродовж усього свого існування потерпали від численних